UCHWAŁA NR XVII(188)2020
RADY MIEJSKIEJ W BARCZEWIE

z dnia 27 lutego 2020 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2020-2023 dla Gminy Barczewo

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2019 r., poz. 506 z późn. zm.) oraz art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r., poz. 2067 z późn. zm.) uchwala się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2020-2023 dla Gminy Barczewo stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Barczewa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko- Mazurskiego.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej

Aleksandra Ciechanowicz-Osiecka

Załącznik nr 1 do Uchwały nr **XVII(188)2020**
Rady Miejskiej w Barczewie
z dnia 27.02.2020r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2020-2023 DLA GMINY BARCZEWO

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP 3

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 4

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ 13

4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW 15

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 18

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY 42

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT 69

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 72

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 77

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 78

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 79

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BARCZEWO

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Barczewo na lata 2020 – 2023" jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzebspołecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ora studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne", z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „…Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (…)".

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067, 2245, z 2019 r. poz. 730)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

2)zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;

3)zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;

4)zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5)instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10)badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11)badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12)historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13)historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14)krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

15)otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1)zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

4)przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6)uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

6) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
7) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
8) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
-program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
-program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
-z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm.)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami."

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1945, z 2019 r. poz. 60, 235, 730, 1009).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186 z późn. zm.)

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,

2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,

3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy gazociągu przesyłowego, gazociągu o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2019 r. poz. 688 z późn. zm.)

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdą się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 1614, 2244, 2340 z późn. zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1,: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2204, 2348, z 2019 r. poz. 270, 492, 801 z późn. zm.)

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1983, z 2019 r. poz. 115, 730)

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2018 r., poz. 720),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r., poz. 553, 730),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1609),
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. nr 113 poz. 661).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż

100 lat,

3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,

10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,

11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,

12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,

13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy

danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2018 w całym kraju było 91 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,

2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,

2.Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego,

3.Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską,

4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,

5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,

6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków,

7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,

2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,

3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,

4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa,

2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,

3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,

4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel — przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych — realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. w odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;

- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;

- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;

- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;

•Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;

•Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbałość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020" (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013". w programie zapisano następujące priorytety i działania:

- **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne**

dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;

- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;

- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➢ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;

- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe".

Priorytet i tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,

- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),

- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,

- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,

- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

W związku z ogólnikowym charakterem dokumentów na szczeblu krajowym niniejszy gminny program opieki nad zabytkami stara się w swoich działaniach programowych nawiązać do polityki krajowej. Wiążę się to z ich zgodnością z działaniami programu krajowego, szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji nt. zasobu zabytkowego gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Spośród celów strategicznych i wyszczególnionych w nich celów operacyjnych dla potrzeb niniejszego Programu najważniejsze znaczenie ma cel strategiczny „Wzrost konkurencyjności gospodarki" i zawarty w jego ramach cel operacyjny „Wzrost potencjału turystycznego" Cel ten zakłada wzrost potencjału turystycznego przy poszanowaniu wymagań środowiska przyrodniczego. Wyszczególniono następujące działania:

- Opracowanie koncepcji produktów turystycznych:

- opracowania i wdrożenia marketingowej strategii rozwoju turystyki w regionie, identyfikującej rynki, produkty i kanały komunikacji, stałe badania rynku turystycznego, w tym ewidencja i badania wszystkich kategorii zabytków (w celu rozwoju, konserwacji, rewaloryzacji i zagospodarowania dóbr kultury),

- wyeksponowanie specyfiki i wypromowanie tradycji regionu, opracowania szerokiej i urozmaiconej oferty turystycznej opartej o tradycje wydarzeń historycznych w regionie, posiadane obiekty zabytkowe i regionalną kuchnię

- Wspieranie rozwoju infrastruktury:

- ujednolicenie znakowania dróg i identyfikowanych atrakcji turystycznych, urządzenie miejsc postoju i odpoczynku turystów przy drogach i trasach rowerowych,

- zwiększanie dbałości o muzea, poprzez wsparcie kadry merytorycznej, poprawę bazy lokalowej i lepsze wyposażenie techniczne; budowa nowych i doinwestowanie istniejących instytucji kulturalnych,

- poprawa stanu sanitarnego i estetyki regionu, wspieranie rewitalizacji i budowy nowych szlaków wodnych,

- stała kontrola i ocena obiektów turystycznych

- Wzrost jakości aktualnej oferty turystycznej:

- opracowanie i realizowanie programów wspierania i ochrony indywidualnych cech kultury regionalnej, poszerzenie programów i repertuaru instytucji kultury,

- zwiększenie opieki nad działalnością twórczą i zapewnienie warunków powszechnej edukacji kulturalnej wszystkich grup społecznych

- Współpraca na rzecz rozwoju turystyki:

- inicjowanie i tworzenie lokalnych organizacji turystycznych, wspieranie i zaktywizowanie lobby turystycznego poprzez wspólne działania władz i zrzeszeń turystycznych - wsparcie otrzymają inicjatywy lokalne (w tym mniejszości narodowych) w tworzeniu placówek muzealnych, izb regionalnych, kolekcji oraz promocji miejsc historycznych,

- wsparcie współpracy partnerskiej regionów i samorządów, w tym wykorzystującej naturalne powiązania mniejszości narodowych z ich ojczyznami,

- współtworzenie i współuczestniczenie w międzynarodowych i krajowych programach i imprezach kulturalnych

- Informacja i promocja:

- regularna informacja o ofercie turystycznej i kulturalnej,

- rozbudowa systemu informacji lokalnej,

- utrzymanie na wysokim poziomie systemu informacji i promocji regionu funkcjonującego w sieci krajowej, poprzez utworzenie i wspieranie powiatowych ośrodków informacji i promocji turystycznej

- organizacja szkoleń i kursów dla kadry turystycznej,

- budowę pozytywnego wizerunku regionu,

- zwiększenie liczby, jakości i wielkości nakładów wydawnictw promocyjnych, organizowanie cyklicznych imprez promujących region i regionalne produkty turystyczne,

- uczestniczenie województwa warmińsko-mazurskiego w turystycznych targach krajowych i wybranych zagranicznych

- zwiększenia świadomości korzyści płynących z rozwoju turystyki

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Dla potrzeb opracowania największe znaczenie mają wyszczególnione działania z zakresu ochrony wartości kulturowych:

- ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego jako filaru turystyki;

- otoczenie szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej, a także obiektów o mniejszej randze lecz decydujących o odrębności regionalnej;

- przywrócenie zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru (rewaloryzacja);

- zachowanie historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych, dworskich i parkowych;

- respektowanie w zagospodarowaniu przestrzennym bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną

W planie wojewódzkim ustalono objęcie szczególną ochroną miast określonych w niniejszym planie województwa jako ośrodki kulturowe oraz zespoły kulturowe. Ośrodki kulturowe są to miejsca koncentracji obiektów zabytkowych będące miastami historycznymi. Przy ich ocenie wzięto pod uwagę ilość i jakość następujących elementów obejmujących:

układ staromiejski — Stare Miasto, w tym rynek, zamek, kościół, obwarowania miejskie i ratusz, a także obiekty zabytkowe w ich sąsiedztwie.

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa głównie będzie obejmowało:

- działania ochronne i zabezpieczające, a także określenie zasobów i ich wartości;
- opracowanie strategii działań zmierzających do skutecznej i ciągłej ochrony, prawidłowego ich zagospodarowania i wypromowania;
- usystematyzowanie istniejących opracowań dotyczących krajobrazu kulturowego na fragmentach byłych województw włączonych w granice nowego regionu, dokonanie ich oceny według jednolitych kryteriów oraz uzupełnienie braków;
- przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. turystyka)

WARMIŃSKO- MAZURSKI WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2016 – 2019

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2016-2019 został przyjęty uchwałą nr XVIII/246/16 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 czerwca 2016 r. Program zawiera szereg celów i działań, których realizacja jest uzależniona od zespolenia i koordynacji różnych form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego. Zachowanie zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego uznano za ważny czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Cele te kształtują się, jak następuje:

- Zespolenie i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez:

a) realizację powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury;

b) powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną (ochrony przyrody), architektoniczną i przestrzenną, celną oraz polityką bezpieczeństwa;

c) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania województwa;

d) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego) łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej w planach rozwoju województwa;

e) uwzględnianie – w planach zagospodarowania przestrzennego – ochrony środowiska naturalnego powiązanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi oraz zespołami architektonicznymi;

f) opracowywanie gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami jako ważnego instrumentu kształtowania lokalnych strategii rozwoju;

g) wykorzystywanie nowej formy ochrony zabytków, jaką stanowi park kulturowy;

- Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa warmińsko-mazurskiego:

a) Wspieranie polityki konserwatorskiej dotyczącej m.in.: postępowania zgodnie z obowiązującymi standardami i zasadami konserwatorskimi, wykonywania kompleksowych dokumentacji obiektów zabytkowych poddawanych pracom konserwatorskim bądź rewaloryzacyjnym;

b) Inicjowanie, wspieranie i popularyzacja działań zmierzających do wyszukania nowych właścicieli lub dzierżawców dla obiektów zabytkowych wymagających zagospodarowania;

c) Dofinansowywanie wybranych prac badawczych i dokumentacyjnych związanych z najważniejszymi obiektami zabytkowymi – wprowadzenie systemu wojewódzkich grantów badawczych;

d) Dofinansowywanie prac konserwatorskich przy zabytkach, zgodnie z priorytetami określonymi w Programie;

e) Wdrożenie i realizacja programów opieki nad zabytkami o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowej województwa, tj. Program ochrony gotyckiej architektury ceglanej, Program ochrony i odnowy centrów historycznych miast oraz zespołów urbanistycznych powstałych w XIX i XX w., Program ochrony dziedzictwa wiejskiego, Program ochrony i odnowy architektury użyteczności publicznej, Program ochrony architektury przemysłowej i zabytków techniki, Program ochrony zabytkowych zespołów dworsko-parkowych, Program ochrony alei przydrożnych, Program ochrony sanktuariów pielgrzymkowych, Program ochrony architektury sakralnej XIX i XX wieku, Program ochrony kapliczek i krzyży przydrożnych.

- Opieka nad zasobami muzeów.

W Programie podkreślono, iż prawidłowa ochrona i skuteczne upowszechnianie dóbr kultury przez muzea wymaga działań na wielu obszarach (zabezpieczenie warunków do

działalności muzealnej, prowadzenie działalności badawczej, działania promocyjne, rozwój sieci muzealnej).

- Program ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego

W Programie uznano obszar województwa warmińsko-mazurskiego za region o wyjątkowych walorach archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Decydują o tym przede wszystkim:

- stosunkowo duża liczba znanych stanowisk, w tym dobrze zachowanych i mających wyjątkowe znaczenie dla archeologii europejskiej. Przykładem może być sieć osad nawodnych kultury kurhanów zachodnio bałtyjskich bądź też kompleksy grodzisk, kurhanów, itp.;

- charakter wielu z nich, ujawniający interesujące związki z terenami ościennymi, w tym szczególnie od wschodu i zachodu regionu;

- walory stosunkowo nieprzekształconego jeszcze środowiska naturalnego, z którym współgra archeologiczny krajobraz kulturowy (np. grodziska i kurhany, a także niektóre charakterystycznie posadowione stanowiska płaskie).

Strategia ochrony archeologicznych zasobów regionu powinna się skupić na następujących zadaniach:

a) współpracę ze środowiskiem tzw. „poszukiwaczy" zmierzająca do pełnej kontroli ich działalności, a także dającą możliwości wykorzystania ich umiejętności w działaniach zmierzających do pełniejszego rozpoznania zasobów archeologicznych i zapobieganie działalności przestępczej polegającej głównie na nielegalnym handlu zabytkami archeologicznymi;

b) szerszą niż dotychczas edukację i popularyzację w zakresie potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego poprzez organizacje plenerowych festynów i pokazów, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych itp.;

c) wspieranie rewitalizacji zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;

d) wspieranie działań zmierzających do podejmowania prac konserwatorskich przy archeologicznych zabytkach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków;

e) powołanie Muzeum Archeologicznego – nowoczesnej placówki o randze wojewódzkiej i odpowiednim zapleczu magazynowym, której zadaniem byłoby m.in.

systematyczne gromadzenia i eksponowanie pozyskiwanych w trakcie badań materiałów zabytkowych, a także ich konserwację i digitalizację.

f) utworzenie parków kulturowych, działających w oparciu o zabytki archeologiczne.

- Ochrona dziedzictwa niematerialnego.

- Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne.

a) utworzenie portalu internetowego, aktualizowanego na bieżąco, o wielowątkowym profilu informacyjnym na temat dziedzictwa kulturowego regionu;

b) stworzenie wojewódzkiego jednolitego systemu regionalnej popularyzacji i promocji zagadnień z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, skierowanego do jednostek samorządu terytorialnego, szkół, organizacji pozarządowych itp.

c) działania wspierające wykorzystywanie obiektów zabytkowych (w tym nieużytkowanych) dla potrzeb rozwoju infrastruktury turystycznej;

d) realizacja programu ogólnospołecznej edukacji kulturowej; właściwa edukacja dzieci i młodzieży nastawiona na poznanie wartości tzw. „małych ojczyzn" i wskazanie potrzeby ochrony krajobrazu kulturowego jako swoistego wyróżnika i świadectwa tożsamości regionalnej;

e) wydawanie i dofinansowywanie wydawnictw poświęconych zabytkom Warmii i Mazur;

f) promowanie i wspieranie przywracania lub utrzymywania w obiektach pierwotnych, historycznych funkcji;

g) współudział w organizacji i współfinansowanie imprez kulturalnych, zwłaszcza o znaczeniu ponadlokalnym, promujących dziedzictwo kulturowe;

h) działania związane z funkcjonowaniem szlaków edukacyjno-turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego;

i/ organizacja i rozszerzenie formuły Europejskich Dni Dziedzictwa.

STRATEGIA ROZWOJU KULTURY W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM

W 2000 r. powstał wojewódzki dokument dotyczący ochrony dorobku kulturowego regionu. Jest nim Strategia rozwoju kultury województwa warmińsko-mazurskiego do 2015 roku. Dokument ten stanowi rozwinięcie jednego ze strategicznych celów regionu, który brzmi:

„Bogactwo dziedzictwa i kultury regionu istotnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego”.

Głównymi założeniami, które stanęły u podstaw opracowania strategii rozwoju kultury są między innymi:

- tworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju muzealnictwa;
- ochrona i konserwacja zabytków;
- badania archeologiczne i kulturoznawcze;
- powołanie Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego;
- ochrona krajobrazu kulturowego i kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego;
- organizowanie i wspieranie przedsięwzięć kulturalnych o szczególnej randze służących do promocji regionu;
- zachowanie kultury niematerialnej, w tym tradycji ludowych ze szczególnym uwzględnieniem tych, które decydują o regionalnej odrębności i indywidualności;
- dostosowanie sieci placówek i instytucji kultury do potrzeb społeczności lokalnych.

Tak sprecyzowane założenia pozwoliły wygenerować trzy podstawowe obszary działania, dla których opracowane zostały cele szczegółowe, które przedstawiają się w sposób następujący:

Dla obszaru ochrona dziedzictwa kulturowego:

- Prawidłowe warunki ochrony dziedzictwa regionalnego;
- Odpowiednie warunki funkcjonowania muzeów;
- Ochrona krajobrazu kulturowego i kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego.

Dla obszaru organizacja i prowadzenie działalności kulturalnej:

- Tworzenie warunków szerokiej oferty kulturalnej;

- Dostosowanie sieci placówek i instytucji kultury do potrzeb społeczności lokalnych;
- Powszechnie dostępna edukacja w dziedzinie kultury i dziedzictwa regionalnego;
- Stworzenie systemu profesjonalnej opieki nad kulturą ludową;
- Tworzenie warunków finansowych do realizacji zadań z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Dla obszaru: komunikacja społeczna, środki masowego przekazu w kulturze:

- Budowa społeczeństwa informacyjnego;
- Promocja zewnętrzna i wewnętrzna dorobku kulturowego.

STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM DO ROKU 2025

Na potrzeby Strategii Rozwoju Turystyki wypracowano następującą wizję rozwoju turystyki w województwie warmińsko-mazurskim:

„Warmia i Mazury - to region unikalny w skali Europy, atrakcyjny dla wypoczynku oraz rozwoju biznesów turystycznych”

Proponowany cel główny strategii, nawiązujący do misji i wizji został sformułowany następująco:

“Turystyka staje się wiodącą, synergiczną dziedziną gospodarki województwa warmińsko-mazurskiego, wywierając pozytywny wpływ na rozwój wielu innych sektorów gospodarki regionu”.

W treści strategii wyznaczono szereg priorytetów, które determinować będą rozwój turystyczny województwa w najbliższej perspektywie. Należą do nich:

1) Synergia kultury i turystyki

2) Kreatywność w turystyce

3) Turystyka inteligentna

4) Eko Trendy w turystyce

Najważniejszy z punktu widzenia niniejszego programu jest priorytet 1, który stwierdza,

że oferta kultury współczesnej stanowi wg wskazań raportu Europejskiej Komisji Turystyki (European Travel Comission), jeden z głównych komponentów budowania i rozwoju atrakcyjnych produktów turystyki miejskiej. Istotnymi, pożądanymi dla turystów atrybutami ofert turystycznych, są m.in. autentyczność lokalna i społeczna, aktywne angażowanie odbiorcy w tym interakcja, możliwość uczestniczenia oraz doświadczania wydarzeń unikalnych, niepowtarzalnych, które dzieją się tylko w jednym miejscu oraz w określonym momencie czasowym.

Strategia podkreśla też znaczenie tworzenia produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby i szlaki kulturowe, a także duże znaczenie turystyki wiejskiej i ekoturystyki.

Dokument wskazuje znaczenie sieci Cittaslow - miasta Cittaslow w regionie, tworzące atrakcyjną sieć do eksploracji turystyki objazdowej, w tym „perły" wśród małych miast w Polsce, mające także potencjał rozwoju silnej marki miejsca - np. Barczewo, Pasym, Lidzbark Warmiński. Do ich atutów należą:

- Lokalne produkty turystyczne - oferta specyficzna dla każdej z miejscowości Cittaslow, w tym związana z jej tożsamością kulturową i społeczną.
- Potencjał kulturowy i społeczny miasteczek.
- Filozofia sieci miast Cittaslow – „miasta dobrej jakości życia" - funkcja edukacyjna, poznawcza.
- Wizerunek „prozdrowotny" Cittaslow - czyste powietrze, żywność naturalna i tradycyjna, niski stopień zanieczyszczeń, brak konieczności pośpiechu.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OLSZTYŃSKIEGO

Na rok 2019 powiat olsztyński nie posiada przyjętego powiatowego programu opieki nad zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BARCZEWO

Studium jest podstawowym dokumentem planistycznym określającym perspektywiczne kierunki i uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Barczewo, przyjęte po zmianie Uchwałą XLVIII(353)2018 Rady Miejskiej w Barczewie z 23 stycznia 2018 roku. Kształtowanie polityki przestrzennej w gminie oparte być musi o zasady zrównoważonego rozwoju w dziedzinach: ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych, optymalnego gospodarowania przestrzenią, organizacji społeczeństwa i wzrostu standardów cywilizacyjnych, wykształcenia i dobrobytu mieszkańców oraz rozwoju gospodarki. Rozwój bieżący, zdominowany krótkoterminowymi potrzebami efektów i zysków, nie powinien całkowicie zdominować celów społecznych, ekologicznych i ekonomicznych, ze szczególnym uwzględnieniem tożsamości kulturowej mieszkańców gminy.

Studium jest dokumentem, w którym nie ma możliwości ustalenia formy ochrony obiektu lub obszaru zabytkowego. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, taka możliwość istnieje w przypadku opracowywania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Należy więc dążyć, we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytkow, do optymalizacji zapisow miejscowych planów z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej. W związku z tym w przypadku opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu należy każdorazowo badać aktualny status obiektu lub obszaru objętego postępowaniem.

W ramach pośredniej ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków określa się ogólne zasady postępowania z obiektami zabytkowymi:

- dążenie do zachowania atrakcyjnego wyglądu poszczególnych barczewskich wsi z najlepszych punktów widokowych;

- zachowanie gabarytów adaptowanej zabudowy zabytkowej;

- ochrona zieleni zabytkowej (cmentarze, aleje przydrożne, zieleń towarzysząca kapliczkom i budynkom);

- zachowanie i eksponowanie ważnych i atrakcyjnych elementów w strukturze wsi gminy Barczewo;

- zachowywanie i uczytelnianie historycznych traktów;

- w miarę możliwości, kontynuacja historycznego rozplanowania parceli;

- unikanie wprowadzania zabudowy w częściach wsi, ktore historycznie, z założenia nie były zabudowywane.

Powyższe zasady należy rozumieć jako wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Na terenie miasta i gminy Barczewo nie występują obiekty objęte statusem dobra kultury współczesnej. W studium nie wskazuje się obiektow predestynowanych do objęcia tą formą ochrony. Wykaz obiektow wpisanych do rejestru zabytkow oraz figurujących w gminnej ewidencji zabytków zamieszczono w części Uwarunkowań Studium. Ustalenia ochrony ustanowione zapisami obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przedstawiają się następująco:

1)Stare Miasto łącznie z zabudową ulicy Tadeusza Kościuszki i ulicą Obrońców Warszawy oraz terenami zieleni dawnego cmentarza ewangelickiego w granicach: od północy z rzeką Pisą, od zachodu z terenami zieleni nieurządzonej łącznie z zabudową ulicy Traugutta do miejsca połączenia z rzeką Kiermas, od południa granicę stanowi rzeka Kiermas do skrzyżowania z ulicą Targową i Kościuszki po zewnętrznej granicy działek, od wschodu wzdłuż rzeki Pisy, „Jeziorka Miejskiego" oraz zewnętrznej granicy byłego cmentarza ewangelickiego i ulicy Niepodległości do linii rzek;

2)strefa ochrony archeologicznej znacznie wykraczajacej poza strefę układu urbanistycznego Starego Miasta Barczewa

3)zespoł zabudowy mieszkalnej bliźniaczej przy ulicy Kościuszki i Granicznej wraz z działkami o numerach ewidencyjnych 325/3 do 325/15 oraz 325/17 do 325/19;

4)zespół zabudowy mieszkalnej bliźniaczej przy ulicy Kościuszki wraz z działkami o numerach ewidencyjnych 359/3 -359/4;

5)zespoły zabudowy mieszkalnej przy ulicy Wojska Polskiego wraz z działkami o numerach ewidencyjnych 69/5; 73/8, 73/60, 73/64; 91/1, 91/2; 96/1, 96/2, 97/4, 98/1, 98/2, 99/3 do 99/5;

6) szkoła podstawowa przy ulicy Wojska Polskiego;

7) zespół Szpitala Pomocy Maltańskiej wraz z działką przy ulicy Niepodległości;

8) zespół zakładu poprawczego wraz z działką przy ulicy Wojska Polskiego;

9) zespół dworca kolejowego;

10) cmentarz katolicki przy ulicy Armii Krajowej

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na terenie gminy Barczewo obowiązują następujące plany zagospodarowania przestrzennego:

1.Uchwała Nr XXXII/265/98 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 29 kwietnia 1998r. w sprawie zatwierdzenia zmian fragmentów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Barczewo ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Olsztyńskiego nr 12 z dnia 10 czerwca 1998r poz 167.

2.Plan zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo- uchwalony Uchwałą Rady Miejskiej w Barczewie Nr LII/386/02 z dnia 30 września 2002r. Ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego nr 157 z dnia 4 grudnia 2002r. poz. 2115

3.Miejscowy Plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej, usługowej oraz rekreacji indywidualnej w obrębie geodezyjnym Barczewko, gmina Barczewo - uchwalony Uchwałą Nr XXVI/172/04 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 11 października 2004r. Opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr 152 z dnia 4 listopada 2004r. poz. 1894

4.Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu infrastruktury technicznej w obrębach Wójtowo i Kaplityny, gmina Barczewo uchwalony Uchwałą Nr XXXI/196/04 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 28 grudnia 2004r. Opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr 2 z dnia 11 stycznia 2005r. poz. 28

5.Uchwała Nr VI(67)2019 z dnia 28 marca 2019r. w sprawie zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta Barczewa z fragmentami terenu w obrębach Ruszajny i Bark - Wrocikowo Ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 16 maja 2019r. poz 2543.

6.Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie Wójtowo, gmina Barczewo. zatwierdzony Uchwałą Nr XLI/250/05 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 7 listopada 2005 r. Ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr 10 z dnia 13 stycznia 2006r. poz. 283

7.Uchwała Nr XI/87/07 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 2 lipca 2007r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo. Ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr 117 z dnia 7 sierpnia 2007r. poz.1648.

8.Uchwała Nr VII/55/2007 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 19 marca 2007r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu geodezyjnego Łęgajny i części obrębu Kaplityny. Opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr 14 z dnia 25 stycznia 2008r. poz. 390

9.Uchwała Nr XXXIII/245/08 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 grudnia 2008r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działek nr 121, 122, 123 w obrębie geodezyjnym Kronowo, gmina Barczewo zamieszczona w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko – Mazurskiego Nr 21, poz. 415 z dnia 9 lutego 2009r.

10. Uchwała Nr XXXIII/246/08 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 grudnia 2008r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w Kronowie, obręb geodezyjny Kronowo, gmina Barczewo zamieszczona w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko- Mazurskiego Nr 21, poz. 416 z dnia 9 lutego 2009r.

11.Uchwała Nr XXXIII/247/08 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 grudnia 2008r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu części złoża Kronowo Kolonia II, obręb geodezyjny Kronowo, gmina Barczewo zamieszczona w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko- Mazurskiego Nr 21, poz. 417 z dnia 9 lutego 2009r.

12.Uchwała Nr XXXVI/262/09 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 marca 2009r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Wójtowo, gmina Barczewo. Opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko- Mazurskiego Nr 59, poz. 920 z dnia 7 maja 2009r.

13.Uchwała Nr XLVII/348/09 z dnia 29 grudnia 2009r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentów obrębu geodezyjnego Wójtowo. Opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko- Mazurskiego Nr 16, poz. 455 z dnia 16 lutego 2010r.

14.Uchwała Nr LII/395/10 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 24 maja 2010r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu gminy Barczewo, w obrębach Kaplityny, Kronowo. Opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko - Mazurskiego Nr 89 poz. 1416 z dnia 23.06.2010r.

15.Uchwała Nr VII/43/2011 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 28 marca 2011r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

fragmentu obrębu geodezyjnego Łęgajny teren działki o numerze geodezyjnym 102/66. Opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko - Mazurskiego Nr 5 poz. 908 z dnia 02 maja 2011r.

16.Uchwała Nr VII/42/2011 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 28 marca 2011r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania orzestrzennego terenu części złoża Kronowo VI, obręb geodezyjny Kronowo, gmina Barczewo. Opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko - Mazurskiego Nr 55 poz. 907 z dnia 02 maja 2011r.

17.Uchwała nr XV/93/11 Rady Miejskiej w Barczewie z 26 wrzesnia 2011r. W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo w obrębie Barczewko. Opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko – Mazurskiego Nr 156 z 24 października 2011r. Poz. 2399

18.Uchwała nr XXX/182/12 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 29 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentów obrebu geodezyjnego Kaplityny. Opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko – Mazurskiego poz. 3445 z dnia 12 grudnia 2012 r.

19.Uchwała nr XLV/295/13 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 września 2013 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentów obrębu geodezyjnego Wójtowo.

20.Uchwała nr LVIII/394/14 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 14 listopada 2014 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie Wójtowo gmina Barczewo

21.Uchwała VII/53/15 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 24 marca 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo pod trasę dwutorowej linii elektroenergetycznej 400 kv Olsztyn Mątki - Ostrołęka w części obrębów geodezyjnych Nikielkowo, wójtowo, Skajboty, Jedzbark i Klucznik

22.Uchwała nr VII/54/15 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 24 marca 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo pod trasę dwutorowej linii elektroenergetycznej 400 kV Olsztyn Mątki - Ostrołęka w części obrębów geodezyjnych Nikielkowo, Wójtowo, Skajboty

23.Uchwała Nr XXXVIII / 261 / 17 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu

działek nr 66/2, 67/3, 67/5, 67/6, 65/11 w obrębie geodezyjnym Kronowo, gmina Barczewo

Prawo stanowi, że w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/obiektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe.

W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku. Uzgodnienia projektów budowlanych obiektów realizowanych w strefie A pełnej ochrony konserwatorskiej, w przypadku inwestycji dotyczącej obiektu lub obszaru, który nie jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków, a przepisy planu miejscowego nadal nakładają obowiązek uzyskania uzgodnienia konserwatorskiego, wojewódzki konserwator zabytków może zająć stanowisko w drodze pisma urzędowego na wniosek inwestora, np. wg art. 32 ust 1 pkt 2 ustawy – Prawo budowlane.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY BARCZEWO

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY BARCZEWO

Gmina Barczewo położona jest w środkowej części województwa warmińsko-mazurskiego, we wschodniej części powiatu olsztyńskiego i jest jedną z 12 gmin należących do tego powiatu. Bezpośrednio sąsiaduje z miastem Olsztyn (16 km od Olsztyna). Gmina Barczewo graniczy z gminami: Olsztyn, Biskupiec, Dywity, Dźwierzuty, Jeziorany i Purda. Miasto i gmina zajmuje powierzchnię 31 985 ha, z czego 11 199 ha stanowią lasy oraz 1 513 ha to jeziora i rzeki. Przez gminę przebiega droga Nr 16, łącząca cały obszar północny Polski z granicą wschodnią Polski i z Białorusią.

Użytki rolne stanowią ponad 50% powierzchni gminy. Są to w zdecydowanej większości grunty klas IV-VI, użytki rolne klasy III (klas I-II brak), to niecałe 6%. Tereny leśne (zgodnie z oznaczeniem ewidencji gruntów), to 35% powierzchni gminy. Jest to wskaźnik

przewyższający lesistość kraju (28,1%), a takze lesistość Europy (32%). Wśród typów siedliskowych lasu dominuje bór świeży i mieszany z przewagą sosny. Dominują lasy gospodarcze. Wody powierzchniowe zajmują ok 5% powierzchni gminy. Składa się na nie 13 rzek (największe: Pisa, Kiermas i Dadaj), z których największą część obszaru swoją zlewnią obejmuje Pisa oraz kilkadziesiąt jezior, z których największe to: Wadąg, Dobrąg, Kierźlińskie, Orzyc, Tumiańskie i Umląg. Na terenie gminy Barczewo znajduje się obszar jednego z Głównych Zbiorników Wód Podziemnych w Polsce (GZWP nr 213-Olsztyn), wymagający szczególnej ochrony.

Występuje tu łącznie kilkadziesiąt gatunków roślin chronionych, z czego większość to rośliny zielne. Duży udział chronionych gatunków roślin związany jest z torfowiskami i obszarami podmokłymi, dlatego szczególnie ważna jest potrzeba zachowania tych siedlisk. Cenne są też zbiorowiska roślinności wodnej i szuwarowej, a także leśnej. Na terenie gminy Barczewo na mocy Rozporządzenia Nr 21 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 14 kwietnia 2003r. w sprawie wprowadzenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, zostały utworzone następujące obszary chronionego krajobrazu:

1.„Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Środkowej Łyny” o powierzchni 15.307,8 ha, położony również w gminach Świątki, Dobre Miasto, miasto Dobre Miasto,Dywity, Jonkowo, Gierzwałd i miasto Olsztyn,

2.„Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierza Olsztyńskiego” o powierzchni 40.997,4 ha, położony również w gminach Pasym, Dźwierzuty, Szczytno, Purda, Biskupiec.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY BARCZEWO

Pierwsze wzmianki dotyczące Barczewa datowane są na początek XIII w. Pojawiły się one w dokumentach w związku z kolonizacją ziem pruskich przez zakon krzyżacki. W XIV wieku kronikarz Piotr von Dusburg odnotował, że biskup warmiński Eberhard z Nysy nakazał w 1325 roku wybudować od północnej strony jeziora Wadąg na wzgórzu Kunklauken, strażnicę – zamek obronny. Wokół niego powstała osada. Gród obronny przyjął nazwę „Wartberg”. 26 grudnia 1329 roku biskup warmiński Henryk II Wogenap nadał tej jednostce osadniczej prawa podobne do miejskich.

Miejsce, w którym założono Wartberg było dogodne, wysoko wzniesione, nie posiadało jednak niemal walorów obronnych. 6 stycznia 1354 roku wojska litewskie spaliły całkowicie miasto i zamek. Wymordowano lub uprowadzono mieszkańców. W konsekwencji tych wydarzeń miasto przestało istnieć. Ówczesny Wartberg znajdował się na gruntach dzisiejszej wsi Barczewko.

Dziesięć lat później założono nowe miasto. Zostało ono ulokowane w miejscu istniejącej od 1325 roku osady, zatrzymując dawną nazwę miasta „Wartberg". Obrana osada i teren nad rzeką Pisą były otoczone od południa bagnistymi łąkami i jeziorem Kiermas. Wartberg był oddalony o siedem kilometrów na wschód od dawnego miasta. Nowa lokalizacja posiadała korzystniejsze warunki obronne, lepsze ukształtowanie terenu, a jeziora Umląg, Aryc, Pisa i Dobrąg oraz wzniesienia pokryte puszczą czyniły go bardziej bezpiecznym od poprzedniego. Po wykonaniu prac ziemnych, zmieniono bieg rzeki Kiermas, a wybudowanie sztucznego koryta, do którego skierowano spiętrzone wody Pisy stworzyło rzeczną wyspę, na której rozpoczęto budowę średniowiecznego grodu. Nowe usytuowanie grodu, oprócz zalet obronnych miało dodatkowo korzystniejsze warunki gospodarcze. Wynikały one z sąsiedztwa pastwisk, puszczy oraz dobrze rozwiniętej sieci wód. Ze znajdujących się w pobliżu Krzyżowej Góry złóż gliny ceramicznej wypalano cegły do budowy zamku biskupiego, klasztoru, murów i domów.

W dniu 4 lipca 1364 roku z rąk biskupa Jana II Stryprocka, Wartberg nad rzeką Pisą otrzymał prawa miejskie oparte na prawie chełmińskim. Dokument określał prawa i granice nowej gminy miejskiej a Henryka z Łajs otrzymał dziedziczny urząd sołtysa miejskiego.

Miasto na przestrzeni dziejów przechodziło różne losy. Ówczesna zabudowa sprzyjała pożarom. Pierwszy z nich, w 1380 roku zniszczył drewnianą zabudowę miasta. W 1414 roku, w czasie wojny polsko – krzyżackiej miasto z zamkiem i klasztorem ponownie spłonęło. W 1418 roku ledwie odbudowaną zabudowę Wartberga ponownie strawił pożar. Również pożary z lat: 1544, 1594 i 1596 nie oszczędziły miasta.

W 1466 roku zawarto pokój toruński, na którego mocy Warmia jako księstwo biskupie została włączona do Królestwa Polskiego i cieszyła się dużą autonomią aż do 1772 roku. Wtedy to w wyniku pierwszego rozbioru Polski Barczewo wraz z Warmią znalazło się pod całkowitym panowaniem państwa pruskiego, stając się częścią prowincji Prus Wschodnich (w 1772 roku utworzono dwie nowe prowincje: obok wspomnianych Prus Wschodnich powstały jeszcze Prusy Zachodnie). Po I wojnie światowej Prusy Wschodnie wraz z Elblągiem i Powiślem pozostały w państwie niemieckim.

Przełom XIX i XX wieku, w dziejach miasta to okres dynamicznego rozwoju. Z końca XIX i początku XX stulecia pochodzą: kościół więzienny, budynki klasztorne, synagoga, szpital miejski, domy dziecka, kościół ewangelicki. Wówczas też, utwardzono w mieście wszystkie ulice i place. Pobudowano wiele nowych domów mieszkalnych i użyteczności publicznej. Ponadto, rozwinęło się rzemiosło, wodna elektrownia, tartak i młyn.

Na współczesnym kształcie i wyglądzie barczewskich miejscowości swoje piętno odcisnęło ustawodawstwo z drugiej połowy XIX i początków XX wieku. Było ono związane

przede wszystkim z ochroną przeciwpożarową, która to zakazywała stawiania nietrwałych budynków (w ustawie z 1866 roku zawarto zapis zakazujący pokrywania dachów słomą). Połowa XIX wieku to także okres intensywnego zagospodarowywania i przebudowy okolicznych wsi. Taki stan rzeczy sprawił, że krajobraz barczewskich wsi zaczął się przeistaczać. Zaczęły w nim dominować domy wznoszone z czerwonej cegły, kryte na ogół czerwoną ceramiczną dachówką. W tym miejscu należy podkreślić, iż mimo wypierania zabudowy drewnianej przez murowaną nie burzyła ona starego układu przestrzennego.

Intensywnie rozwijające się rzemiosło i usługi znalazły swoje odzwierciedlenie w kształcie infrastruktury miasta. W 1872 roku Barczewo otrzymało połączenie kolejowe. W 1883 roku ukończono budowę bitej drogi, która połączyła analizowane miasto z Olsztynem. W dniu 11 lipca 1920 roku w plebiscycie w ówczesnym Wartemborku za przynależnością do Niemiec głosowało 3020 uprawnionych, a za Polską 140.

W 1945 roku teren dzisiejszej gminy Barczewo znalazł się w granicach Polski. Jednak zanim to nastąpiło, w obawie przed nacierającymi ze wschodu, południa i północy wojskami sowieckimi, 21 stycznia 1945 roku rozpoczął się masowy a zarazem tragiczny exodus barczewskiej ludności. Nocą z 30 na 31 stycznia 1945 roku miasto opuściły ostatnie niemieckie jednostki, a ich miejsce zajęli sowieccy żołnierze. Wielu z rdzennych mieszkańców Barczewa zostało deportowanych w głąb ZSRR, głównie za Ural, na Sybir, do obozów pracy a miasto i wsie stały się łatwym łupem dla szabrowników.

Na początku maja 1945 roku do Barczewa zaczęli przybywać nowi osadnicy. Repatrianci z Wołynia zasiedlili opuszczone gospodarstwa we wsi Ruszajny. Kolejną grupę nowych mieszkańców gminy stanowili przesiedleńcy z Kurpiowszczyzny, Mazowsza, Wileńszczyzny po części z Polesia i północnego Wołynia. Wśród tej grupy byli także Ukraińcy z Akcji „Wisła". W dniu 19 maja 1945 roku powstał Zarząd Miejski. Zaraz po tem powstały pierwsze instytucje: Siedmioklasowa Szkoła Powszechna, Stacja kolejowa. Wartembork, Urząd Pocztowo-Telegraficzny, Miejska Straż Porządkowa, Posterunek Milicji Obywatelskiej i Referat Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. 22 maja 1945 roku władza administracyjna sprawowana dotychczas przez władze sowieckie została przekazana władzom polskim. Po opuszczeniu Barczewa przez wojska radzieckie tkanka miejska w wyniku ich barbarzyńskiej działalności zniszczona została w 60%.

W latach 1950 – 1957 Barczewo było siedzibą władz powiatu olsztyńskiego. Zaś, 27 maja 1990 roku odbyły się demokratyczne wybory do władz miasta i gminy. Pierwszym Burmistrzem Miasta wybranym podczas pierwszej sesji Rady Miasta i Gminy został Antoni Ropelewski.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie Gminy Barczewo znajduje się wiele przykładów zabytkowej architektury, które są cennymi i wartymi poznania obiektami.

Zespoły urbanistyczne i ruralistyczne

Większość miast z terenu województwa warmińsko-mazurskiego to miasta zakładane w okresie średniowiecza. Lokacje te opierały się najczęściej na prawie chełmińskim, tylko nieliczne na prawie lubeckim. Centrum każdego z nich stanowił centralnie usytuowany prostokątny lub kwadratowy rynek. Głównymi dominantami były ratusz oraz kościół parafialny. Miasta te cechowała również regularna sieć ulic, a większość z nich otoczona została murami miejskimi. Elementem, który często uzupełniał perspektywę widokową była sylweta zamku. Ośrodki zakładane na prawie chełmińskim powstały ze znacznie mniejszym rozmachem i widocznymi cechami lokalnego prowincjonalizmu. Do grupy tej należy m.in. Barczewo.

Barczewo, układ urbanistyczny

Barczewo zostało założone w okresie średniowiecza. Układ urbanistyczny miasta oparto na planie regularnego prostokąta z ulicami przecinającymi się pod kątem prostym. Dzięki takiemu zabiegowi plan miasta przyjął formę szachownicy. Pierwotnie w jego centralnej części znajdował się rynek miejski ze studnią, później ratusz, wokół którego ulokowano sukiennice. Na działkach przyrynkowych znajdowały się kamienice mieszczańskie tworzące pierzeje barczewskiego rynku.

Zgodnie z założeniami aktu lokacyjnego we wschodniej części miasta zostały usytuowane główne dominanty układu przestrzennego: wieża kościoła parafialnego oraz ratusza. Z czasem miasto wzbogaciło się o inne wyraźne akcenty w krajobrazie. Obecnie od strony zachodniej jest ich pięć, zaś od wschodniej sześć.

W granicach XIV-wiecznego miasta znajdował się także zamek biskupi. Jego budowę rozpoczął biskup Jan II Stryprock. Był to dwuskrzydłowy i dwukondygnacyjny najmniejszy zamek na Warmii z kwadratową wieżą. Tworzył on wraz z murami miejskimi jednolity spójny system obronny, którego budowę dokończono w 1380 roku. Obok zamku wybudowano kościół farny św. Anny i św. Szczepana. Dalej na wschód pobudowano klasztor franciszkanów z kościołem św. Andrzeja Apostoła.

Gród nad Pisą początkowo otoczono solidnym drewnianym ostrokołem. Dopiero pod koniec XIV wieku wzniesiono mury obronne z basztami oraz dwiema bramami wzniesionymi naprzeciw siebie: Olsztyńską od strony południa i Jeziorańską od północy. Była i trzecia mniejsza zwana Zamkową. Tak stworzony zespół obronny składający się z wieży bramnej, szyi i murów, mostów i furty przed mostami jako całość przetrwał do XVIII wieku. Począwszy od

XVI stulecia u głównych bram wjazdowych do miasta powstawać zaczęły pierwsze budynki gospodarcze. Poza Bramą Jeziorańską znajdował się przytułek zwany szpitalem wraz z kościołem Św. Trójcy, a po jego zniszczeniu przez pożar w 1544 roku zbudować miano nowy szpital miejski z kaplicą Św. Wawrzyńca. Za murami zlokalizowano też nowy cmentarz parafialny. Od strony wschodniej powstały ogrody klasztorne, a od południa zabudowania mieszkalne.

Układy ruralistyczne

Krajobraz wiejski woj. warmińsko-mazurskiego jest określony przez historyczne formy osadnicze. Pierwotna struktura, związana z pruską organizacją plemienną została w znacznej części zatarta. Zachowana do dnia dzisiejszego sieć osadnicza oraz jej formy przestrzenne ukształtowane zostały w okresie planowej i systematycznej akcji kolonizacyjnej, prowadzonej najpierw przez państwo krzyżackie, później pruskie. Podstawowe, historyczne typy rozplanowania wsi, jakie występują w regionie to owalnica i ulicówka. We wsiach założonych na planie owalnicy zabudowa usytuowana jest wzdłuż dwóch, łączących się przy wjeździe i wyjeździe dróg opasujących owalny, pierwotnie pusty plac. W przypadku ulicówki zabudowa ciągnie się wzdłuż drogi wiejskiej, po obu jej stronach. W okresie średniowiecza wsie lokowano tu najczęściej na planie owalnicy, znacznie rzadziej na planie ulicówki.

Zarówno ulicówki, jak i owalnice rozrastały się i przekształcały w ciągu wieków. W ten sposób powstały wielodrożnice – wsie, w których pierwotny układ został wzbogacony o szereg poprzecznych dróg czy rozwidleń. Jednak najpoważniejsze zmiany w krajobrazie osadniczym Warmii zaszły w wieku XIX. Było to związane z reformami agrarnymi z pierwszej połowy tego stulecia, uwłaszczeniem chłopów i separacją gruntów oraz parcelacją majątków ziemskich. W toku tych procesów część gospodarstw przeniosła się poza obszar zwartej zabudowy, tworząc tak zwane kolonie, znajdujące się w większym lub mniejszym oddaleniu od wsi. Ponadto w krajobrazie rolniczym pojawiły się nowe jednostki osadnicze, jakimi były osiedla zakładane na początku XX w. na terenach poparcelacyjnych. Nowym elementem były też osiedla domów przeznaczone dla pracowników niewielkich zakładów produkcyjnych (cegielnie, tartaki), względnie wznoszone w ramach realizacji programu taniego budownictwa mieszkaniowego, promowanego przez państwo. Były to zwarte i regularne układy, świadomie kształtowane jednostki przestrzenne.

Zabudowa wiejska w woj. warmińsko-mazurskim jest drewniana i murowana, z przewagą tej ostatniej. Już na początku XX w. typowym elementem wiejskiej zabudowy stał się murowany budynek mieszkalny, z murowanymi lub drewniano-murowanymi zabudowaniami gospodarczymi. W przypadku zabudowy drewnianej najbardziej powszechna była konstrukcja zrębowa. Budynki murowane można podzielić na dwa ogólne typy: budynki tynkowane oraz budynki wznoszone z czerwonej, licowej cegły. Te ostatnie stały się

charakterystycznym elementem pejzażu Warmii i Mazur. Istotnym elementem zespołów ruralistycznych są obiekty kultu, do których obok świątyń należą kapliczki i krzyże przydrożne, występujące zasadniczo tylko na obszarze historycznej Warmii. Do tej pory nie wykonano pełnej inwentaryzacji kapliczek i krzyży warmińskich. Występują one niemal w każdej wsi warmińskiej, często w liczbie 2-5. Na całej Warmii jest ich ok. 1500 (w gorszym lub lepszym stanie zachowania), natomiast liczba krzyży nie została oszacowana.

Równie istotnym i powszechnym w całym regionie elementem krajobrazu wiejskiego są pomniki upamiętniające mieszkańców parafii poległych w czasie I wojny światowej, wykonywane w formie tablic, kamieni czy większych form przestrzennych, najczęściej obsadzane szlachetnymi gatunkami drzew.

Ważnym elementem zabudowy wsi są obiekty o funkcjach publicznych lub usługowych, zazwyczaj wyróżniające się formą oraz sposobem zagospodarowania otoczenia. Należą do nich przede wszystkim plebanie, poczty, karczmy, zajazdy, kuźnie, szkoły, dróżniczówki, remizy strażackie i posterunki graniczne. Większość tych obiektów – wyłączając plebanie i niektóre budynki szkolne – straciła swoje historyczne funkcje. Adaptacja budynków do nowych potrzeb pociągnęła za sobą daleko idące przekształcenia formy, czasami prowadzące do całkowitego zatarcia pierwotnego kształtu i funkcji. Niektóre, nieużytkowane, zginęły całkowicie z pejzażu wsi.

Elementem kształtującym krajobraz wiejski jest sieć drogowa, kolejowa oraz infrastruktura gospodarczo-przemysłowa. Historyczna sieć dróg, w swoim zasadniczym zrębie została ukształtowana w czasach średniowiecza. Od XVIII w. drogi w Prusach obsadzane były drzewami. W XIX w. wytyczając i budując nowe drogi, wzorem starych obsadzano je drzewami. W ten sposób powstała charakterystyczna dla krajobrazu Warmii i Mazur sieć alei przydrożnych, stanowiąca jeden z wyróżników regionu. Sieci drogowej towarzyszyła odpowiednio zorganizowana infrastruktura, wiadukty i mosty często, drogowskazy tj. wysokie ciosane kamienie na rozstajach dróg, rzędy ciosanych kamieni na poboczach dróg

Architektura sakralna

Architektura sakralna tworzy wyraźną i odrębną grupę zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Wyróżnikiem regionu jest murowana, wzniesiona z czerwonej cegły licowej świątynia, o rodowodzie gotyckim lub cechach neogotyckich. Elementy sakralne krajobrazu: kościoły oraz kapliczki przydrożne są największym atutem gminy Barczewo.

Barczewko, kościół p.w. św. Wawrzyńca

Pierwsza świątynia powstała w Barczewku w 2. połowie XIV wieku, lecz wkrótce została zniszczona. Nowy kościół p.w. św. Katarzyny konsekrowano w XVI w., lecz i ten wraz

z całą wsią spłonął podczas wojen szwedzkich. W latach 1782-1784 wzniesiono kolejną budowlę, którą konsekrował biskup Ignacy Krasicki. Z kolejnego pożaru pozostała tylko wieża i przednia część korpusu kościoła. Świątynię, którą dzisiaj możemy oglądać odbudowano w latach 1889-1893.

Kościół w Barczewku to trójnawowa budowla halowa, murowana z cegły w stylu neoromańskim. We wnętrzu sklepienie krzyżowo-żebrowe wsparte na okrągłych kolumnach z kapitelami, na zewnątrz przylega do niego wysoka wieża o ściętych narożach, przekryta czterospadowym dachem. Na chorągiewce widnieje data odbudowy 1784.

Barczewo, kościół parafialny p.w. św. Anny

Kościół wzniesiony w 3. ćwierci XIV w. w stylu gotyckim, salowy, murowany z cegły. Korpus oszkarpowany, przykryty dwuspadowym dachem pokrytym dachówką ceramiczną. Do ścian wzdłużnych korpusu dostawione kruchta i zakrystia przykryte dwuspadowymi dachami osłoniętymi uskokowymi attykami. Prezbiterium zamknięte płasko, oszkarpowane. Ściany prezbiterium zdobione tynkowanymi blendami zamkniętymi ostrołukowo, zwieńczonymi sterczynami. Otwory drzwiowe umieszczone w portalach uskokowych zamkniętych ostrołukowo. Do korpusu dostawiona ośmiokondygnacyjna, oszkarpowana wieża zdobiona tynkowanymi blendami zamkniętymi ostrołukowo. Wieżę przykrywa barokowy hełm z latarnią i sygnaturką.

Barczewo, kościół franciszkanów, ob. filialny p.w. św. Antoniego i św. Andrzeja

Franciszkanie zostali osadzeni w Barczewie tuż po lokacji miasta, w 1364 r. W okresie reformacji konwent zakonny podupadł. W 1584 r. biskupem i władcą księstwa warmińskiego został bratanek Stefana Batorego, Andrzej Batory. Władca osadził w zrujnowanym klasztorze bernardynów. Kościół przekryto wówczas nowym sklepieniem, zbudowano również boczną kaplicę św. Antoniego, w której Andrzej ufundował w 1598 r. nagrobek dla siebie i swojego brata, Baltazara.

W 1632 r. został tu pogrzebany sekretarz królewski, Paweł Górnicki. W 1810 r. skasowano konwent bernardynów. Zakonnicy wrócili do Barczewa po II wojnie światowej. Oprócz kościoła zachowała się część starego klasztoru. W 1982 r. kościół przejęli franciszkanie w Prowincji Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Przy południowej ścianie wybudowano dom mieszkalny (plebanię) dla zakonników. Po utworzeniu w 1991 r. Prowincji św. Franciszka z Asyżu konwent w Barczewie wszedł w skład tejże prowincji.

Kościół jest gotycki, ceglany, jednonawowy, przekryty późnogotyckimi sklepieniami z lat 1589-1596. Fasada uległa przebudowie w stylu barokowym w XVIII w. Wewnątrz, oprócz

nagrobka Batorych, zachowało się siedem późnobarokowych ołtarzy, manierystyczne stalle i obraz Ukrzyżowania z pocz. XVII w.

Najcenniejszym elementem wyposażenia wnętrza jest późnorenesansowy pomnik nagrobny Andrzeja i Baltazara Batorych z 1598 r., jeden z najlepiej zachowanych w Polsce zabytków manierystycznych. Jest dziełem Willema van den Blocke, który odkuł go w różnobarwnym marmurze gdańskim. W dolnej części pomnika przedstawiona jest leżąca postać Baltazara, ubrana w zbroję, a w górnej pod arkadą klęczący kardynał Batory. Nagrobek ten zapoczątkował cykl pomników z klęczącymi figurami. Biskup Batory liczył, że sprowadzeni przez niego bernardyni będą wiecznie o nim pamiętać. Jednakże kardynał Batory nie spoczął w Warmii. Zginął i został pochowany w Siedmiogrodzie w 1599 r.

Barczewo, kościół ewangelicki

Budowę neogotyckiego kościoła ewangelicko-augsburskiego rozpoczęto w 1870 roku położeniem kamienia węgielnego. Kościół neogotycki, salowy, nieoszkarpowany, z wieżą dzwonniczą umieszczoną nad kruchtą i prezbiterium na planie czworoboku. Nakryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką ceramiczną. Szczyty dachu osłonięte uskokowymi attykami zdobionymi płycinami zamkniętymi ostrołukowo. Ściany zamknięte gzymsem wieńczącym. Korpus czteroosiowy, z otworami okiennymi zamkniętymi ostrołukowo. Otwory dzwonnicze wieży zamknięte analogicznie. W 1871 roku kościół został oddany do użytku.

Barczewo, murowana synagoga

Budynek wzniesiony w 1894 r., rozmieszczony a planie prostokąta, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, otynkowany, dach osłonięty attyką. W pierwszej, cofniętej, dwukondygnacyjnej osi umieszczony portal zamknięty łukiem pełnym. Kondygnacja zwieńczona trójkątnym szczytem. Ściana frontowa zamknięta gzymsem wieńczącym, osie rozdzielone pilastrami. Otwory okienne umieszczone w płycinach zamkniętych łukiem pełnym. W trzeciej osi otwór okienny w formie biforium.

Bartołty Wielkie, kościół parafialny p.w. św. Jakuba i św. Stanisława Kostki

Budowla wzniesiona pod koniec XVI w., posadowiona na kamiennych fundamentach, murowana z cegły. Rozmieszczona na planie prostokąta, z półokrągłym prezbiterium od strony wschodniej, kwadratową z planie wieżą od zachodu o dwiema kwadratowymi w planie dobudówkami kruchty i zakrystii od strony północnej. Bryła główna i przybudówki otynkowane. Wieża pięciokondygnacyjna, przechodząca wyżej w formę ośmioboczną, zwieńczona ośmiopłaszczyznową kopułą z wysoką latarnią.

Lamkowo, kościół parafialny p.w. św. Mikołaja Biskupa

Budowla wzniesiona w latach 1740-1748, posadowiona na kamiennych fundamentach, murowana z cegły, otynkowana. Rozmieszczona na planie prostokąta, z kwadratową w planie wieżą od strony zachodniej i niskim, prostokątnym w planie prezbiterium oraz niewielkimi, prostokątnymi dobudówkami zakrystii i kruchty. Ściany wzdłużne pięcioosiowe, okienne. Nad bryłą główną dach dwuspadowy, z niewielką latarnią w kalenicy. Wieża trójkondygnacyjna, przekryta dachem wieżowym, czteropołaciowym, zwieńczonym wysokim krzyżem.

Ramsowo, kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Apostoła

Kościół barokowy, murowany z cegły, nieotynkowany. Korpus przykryty dwuspadowym dachem, pokrytym dachówką ceramiczną, z sygnaturką umieszczoną na skraju kalenicy nad prezbiterium. Do ściany korpusu dostawione: kruchta, prezbiterium i wieża. Prezbiterium zamknięte półkoliście, przykryte dachem trójpołaciowym, z dostawioną zakrystią na planie kwadratu. Wieża na planie kwadratu, sześciokondygnacyjna, z zegarem, przykryta hełmem barokowym zwieńczonym krzyżem. Wszystkie otwory zamknięte odcinkowo, ujęte tynkowanymi opaskami.

Łęgajny, kaplica filialna p.w. św. św. Bonawentury i Floriana

Budynek rozmieszczony na planie prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, nie otynkowany. Ściana frontowa dwuosiowa, okienna, zamknięta gzymsem koronującym. Dach dwuspadowy, przekryty dachówką ceramiczną, opięty masywnymi sterczynami zwieńczonymi czterospadowymi daszkami.

Mokiny, kaplica filialna p.w. Najświętszego Serca Jezusowego

Budynek rozmieszczony na planie wydłużonego prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, nie otynkowany. Ściana frontowa jednoosiowa, z otworem drzwiowym ujętym w ostrołukowy portal. Wszystkie otwory ujęte łukiem ostrym. Dach dwuspadowy o poderwanych połaciach, przekryty dachówką ceramiczną.

Kapliczki przydrożne

Gminę Barczewo możemy określić "kapliczkowym zagłębiem". Tu w każdej większej wsi występuje spore nagromadzenie kapliczek warmińskich. Są one symbolem warmińskiego regionu i jednym z najbardziej rozpoznawalnych elementów tutejszego krajobrazu. Kapliczki wznoszono z różnych przyczyn: dla podkreślenia wiary katolickiej w stosunku do ewangelickich Mazurów, ze względu na kult świętych, z powodu dramatycznych wydarzeń

jakie dotykały Warmię; ze zwykłej potrzeby serca; z pobożności; czasami by „odczarować" złe miejsca. Kapliczki skupiały życie religijne wsi, zwłaszcza w miejscach gdzie nie było kościoła. W gminie Barczewo spotkamy także kapliczki z dzwonami. Służyły one do zwoływania wiernych na nabożeństwa, ale także alarmowały o pożarach czy informowały o zebraniu wiejskim. Każde wydarzenie sygnalizował inny dźwięk.

Najstarszą istniejącą po dziś dzień kapliczką na Warmii jest barokowa kapliczka z Dobrąga, wzniesiona w 1601 r. Na chorągiewce zwieńczającej obiekt widnieje 1779 rok, przypuszcza się, iż jest to data remontu. Posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, o bryle złożonej z dwóch przylegających do siebie sześcioboków – niższego, przekrytego dwuspadowym daszkiem – kapliczki z dużą wnęką ujętą łukiem pełnym, nad nią niewielka, analogiczna wnęka; wyższe oraz wyższego, przekrytego czterospadowym daszkiem – dzwonniczki, z niewielkimi otworami dzwonniczymi zamkniętymi łukiem odcinkowym. W zwieńczeniu daszki żelazny krzyżyk oraz chorągiewka z datą remontu.

Pozostałe kapliczki przydrożne gminy Barczewo, chronione wpisem do rejestru zabytków pochodzą w przewadze z końca XIX i początku XX w.

- Barczewko 7 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i gzymsami. W ściance frontowej duża ostrołukowo ujęta wnęka, przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej. Kapliczka przekryta dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną.

- Barczewko 9 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamienno-ceglanej podmurówce, dwukondygnacyjna, murowana z cegły, w formie dwóch sześcianów – wyższy o mniejszej podstawie. W ściance frontowej, na każdej kondygnacji wnęki ujęte łukiem odcinkowym, dolna przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej, górna otwarta ze współczesnym krucyfiksem. Kapliczka przekryta dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną.

- Barczewko 10 - kapliczka przydrożna, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i gzymsami, zamkniętego walcowatym daszkiem. W ściance frontowej duża wnęka ujęta łukiem pełnym, przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej. W pozostałych ściankach blendy o analogicznej formie.

- Barczewko 37 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i gzymsami. We frontowej ścianie ostrołukowa wnęka, przeszklona, w pozostałych analogiczne blendy. Kapliczka przekryta wielospadowym daszkiem, pokrytym

dachówką ceramiczną. W zwieńczeniu murowana sterczyna zakończona metalowym krzyżykiem.

- Barczewko 53 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i gzymsami. W ściance frontowej dwie wnęki ujęte łukiem pełnym, przeszklone. Kapliczka przekryta dwuspadowym daszkiem, opiętym w czterech narożnikach murowanymi sterczynami. W kalenicy daszki metalowy krzyż.

- Barczewko 68 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego postumentu, posadowionego na planie dwóch złączonych dłuższymi bokami prostokątów. Większy z sześcioboków, przekryty został dwuspadowym daszkiem zwieńczony trzema sterczynami, z których największa środkowa zwieńczona żelaznym krzyżykiem. Mniejszy sześciobok stanowi główną część ściany przedniej kapliczki, z ostrołukową wnęka, przeszkloną, zwieńczony dwuspadowym daszkiem. Daszki pokryte dachówką ceramiczną.

- Barczewko 110 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego sześciennego postumentu. W dolnej części postumentu, na wszystkich bokach kapliczki prostokątne blendy. W górnej części, w ściance frontowej ostrołukowo ujęta wnęka, przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej; w pozostałych ściankach analogiczne blendy. Kapliczka przekryta dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną.

- Barczewo, ul. Graniczna/Kościuszki - kapliczka rozmieszczona na planie prostokąta, murowana z cegły ,dwukondygnacyjna, zamknięta trójkątnym szczytem, otynkowana. Uskok oddzielający pierwszą i drugą kondygnację, oraz szczyt pokryte dachówką ceramiczną. W zwieńczeniu krzyż kowalskiej roboty. We frontowej części kapliczki w obu kondygnacjach i szczycie umieszczone prostokątne nisze.

- Barczewo, ul. Kościuszki - kapliczka rozmieszczona na planie kwadratu, murowana z cegły, jednokondygnacyjna, na postumencie, otynkowana, zwieńczona gzymsem, przykryta czterospadowym daszkiem pokrytym dachówka ceramiczną. We frontowej płaszczyźnie kapliczki nisza z krucyfiksem, flankowana pilastrami, zamknięta naczółkiem półkolistym.

- Barczewo, ul. Olsztyńska - kapliczka murowana, dwukondygnacyjna, otynkowana, przykryta dwuspadowym daszkiem pokrytym dachówką ceramiczną. Kondygnacje rozdzielone uskokiem. W ścianie frontowej dolnej kondygnacji umieszczona blenda zamknięta łukiem odcinkowym, w górnej kondygnacji nisza zamknięta ostrołukowo z figurą Matki Boskiej.

- Barczewo, ul. Warmińska - kapliczka rozmieszczona na planie prostokąta, murowana z cegły, dwukondygnacyjna, otynkowana, nakryta czterospadowym daszkiem pokrytym dachówką ceramiczną, zwieńczona sygnaturką. Kondygnacje zamknięte gzymsami i oddzielone uskokiem. We frontowej ścianie kapliczki, w obu kondygnacjach umieszczone nisze zamknięte łukiem pełnym.

- Barczewo, ul. Wojska Polskiego - kapliczka rozmieszczona na planie kwadratu, posadowiona na wysokim cokole, murowana z cegły, jednokondygnacyjna, nieotynkowana, przykryta daszkiem wielopołaciowym pokrytym dachówką ceramiczną, zwieńczonym krzyżem kowalskiej roboty. Narożniku ujęte lizenami. We frontowej ścianie kapliczki umieszczona nisza zamknięta łukiem ostrym. Ściany zamknięte trójkątnymi szczytami. W szczycie nad niszą umieszczony ceglany krzyż.

- Bartołty Wielkie 3 - kapliczka zlokalizowana w głębi posesji, w narożniku, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie sześciennego postumentu, zamkniętego dwuspadowym dachem. W ściance frontowej duża wnęka ujęta łukiem pełnym, przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej. Pozostałe ściany obudowane kamieniami, w sposób upodabniający kapliczkę do groty.

- Bartołty Wielkie 6 - kapliczka przydrożna, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem zamkniętego dwuspadowym daszkiem. Cokół wysoki. W ściance frontowej kapliczki duża wnęka ujęta łukiem pełnym, przeszklona. W pozostałych ściankach blendy o analogicznej formie. dachem pokryty dachówką ceramiczną.

- Biedowo 10 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, dwukondygnacyjna, w formie wysokiego sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i gzymsami. W ściance frontowej, w dolnej kondygnacji wnęka ujęta łukiem odcinkowym, przeszklona. Druga kondygnację tworzy dzwonniczka z kwadratowymi otworami dzwonniczymi, przekryta dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną.

- Dobrąg 1 - kapliczka przydrożna, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokami, zamknięta dwuspadowym daszkiem. W ściance frontowej dwie wnęki – niżej większa, powyżej mniejsza, obie ujęte łukiem odcinkowym.

- Kromerowo, przy drodze krajowej, na zachód od wsi - kapliczka posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie postumentu rozmieszczonego na planie prostokąta, o rytmie podkreślonym gzymsem. W ściance frontowej duża ostrołukowo ujęta wnęka, w ściankach bocznych wąskie, wysokie wnęki; tylna ścianka ślepa. Kapliczka przekryta

dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną, zwieńczonym żelaznym krzyżem i chorągiewką z datą wzniesienia.

Odrębną kategorię obiektu zabytkowego stanowi pomnik ku czci mieszkańców wsi Jedzbark i okolicznych wsi poległych podczas I wojny światowej. Pod koniec II wojny światowej na terenie założenia pomnika dokonano dwóch pochówków, prawdopodobnie dziecięcych. Na tej podstawie teren został sklasyfikowany jako cmentarz i pod taką funkcją wpisany do rejestru zabytków.

Cmentarze zabytkowe

Najstarsze cmentarze były związane z kościołem i otaczającym go terenem. Znane nam dzisiaj historyczne cmentarze, stanowiące element świadomie komponowanego krajobrazu, z zachowanymi nagrobkami oraz krzyżami i kwaterami nagrobnymi to świadectwo czasów najnowszych, głównie XIX i XX wieku. Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, w tym gminy Barczewo występują cmentarze wyznaniowe i wojenne.

Stan zachowania cmentarzy na terenie gminy Barczewo jest zróżnicowany. Nawet na cmentarzach czynnych, historyczne nagrobki często są niszczone, zaś na miejscu starszych kwater pojawiają się nowe pochówki. We wszystkich przypadkach zachowany jest układ przestrzenny, starodrzew oraz część historycznych pochówków.

- Barczewko, cmentarz przykościelny założony w XVI w. Położony w centrum wsi, wokół kościoła. Rozmieszczony na planie czworoboku. Otoczony ogrodzeniem drewnianym na filarach murowanych z cegły, nieotynkowanych. Układ całości czytelny, kwater nieczytelny, mogił nieczytelny. Naziemne struktury cmentarza zostały całkowicie zatarte. Zachowany jeden krzyż żeliwny z 1882 r. Starodrzew wycięty.

- Barczewko, cmentarz rzymskokatolicki, parafialny założony w XIX w. Cmentarz położony na niewielkim wyniesieniu, około 250 m na północ od północno-zachód od centrum wsi. Rozmieszczony na planie prostokąta o powierzchni ok. 1 ha. Układ całości czytelny, kwater czytelny, mogił częściowo czytelny. Teren cmentarza otoczony współczesnym ogrodzeniem z siatki na słupkach metalowych, z bramą od wschodu. Na osi bramy aleja o przebiegu wschód-zachód. W zabytkowej części cmentarza układ mogił rzędowy wzdłuż linii wschód – zachód. Mogiły w opaskach betonowych i lastrykowych, częściowo bez zachowanych nagrobków betonowych. Starodrzew: nasadzenia welonowe klonów i dębów wzdłuż skrajów cmentarza oraz aleja klonowo-brzozowa na osi bramy.

- Bartołty Wielkie, XVI-wieczny cmentarz przykościelny. Cmentarz położony w południowo-wschodniej części wsi, wokół kościoła. Rozmieszczony na planie czworoboku. Otoczony ogrodzeniem metalowym na filarach murowanych z cegły, nieotynkowanych. Układ

całości czytelny, kwater nieczytelny, mogił nieczytelny. Naziemne struktury cmentarza zostały całkowicie zatarte. Starodrzew wycięty.

- Bartołty Wielkie, XIX-wieczny cmentarz parafialny. Cmentarz położony na niewielkim wyniesieniu, około 150 m na północ od północno-wschodniego skraju wsi, bezpośrednio na wschód od drogi polnej. Rozmieszczony na planie czworoboku o powierzchni 0,5 ha. Układ całości czytelny, kwater brak, mogił częściowo czytelny. Teren cmentarza otoczony ogrodzeniem ze sztachet drewnianych z filarami murowanymi, nie tynkowanymi, z bramą od zachodu. Na osi bramy aleja o przebiegu wschód-zachód. W zabytkowej części cmentarza układ mogił rzędowy wzdłuż linii wschód – zachód. Mogiły w opaskach betonowych i lastrykowych, w większości bez zachowanych nagrobków betonowych. Starodrzew: nasadzenia welonowe lip wzdłuż skrajów cmentarza oraz aleje lipowe.

- Lamkowo, cmentarz przykościelny, XVIII w. Cmentarz położony w centrum wsi, wokół kościoła. Rozmieszczony na planie czworoboku, o powierzchni ok. 0,25 ha. Większość struktur naziemnych cmentarza zatarta. Przy północnej ścianie kościoła lapidarium – krzyż żeliwny z 1862 r., krzyż kowalskiej roboty z 1889 r. oraz piaskowcowa płyta nagrobna z 1897 r. Starodrzew: klony, lipy i modrzewie wzdłuż skrajów cmentarza.

- Lamkowo, cmentarz parafialny, założony najprawdopodobniej na początku XX w. Cmentarz położony na niewielkim wyniesieniu, około 200 m na północ - północno-zachód od centrum wsi. Rozmieszczony na planie prostokąta o powierzchni ok. 2 ha. Układ całości czytelny, kwater czytelny brak, mogił częściowo czytelny. Teren cmentarza otoczony współczesnym ogrodzeniem z siatki na słupkach metalowych, z bramą od południa. Na osi bramy aleja o przebiegu północ-południe. W zabytkowej części cmentarza układ mogił rzędowy wzdłuż linii wschód – zachód. Mogiły w opaskach betonowych i lastrykowych, częściowo bez zachowanych nagrobków betonowych. Starodrzew: nasadzenia welonowe klonów wzdłuż skrajów cmentarza oraz aleje klonowe.

- Ramsowo, cmentarz parafialny, początek XX w. Cmentarz położony na niewielkim wyniesieniu, około 150 m na wschód od centrum wsi. Rozmieszczony na planie nieregularnego czworoboku o powierzchni ok. 0,7 ha. Układ całości czytelny, kwater czytelny, mogił częściowo czytelny. Teren cmentarza otoczony współczesnym ogrodzeniem metalowym na słupkach metalowych, z bramą od zachodu. Rozplanowanie wewnętrzne cmentarza czytelne, składające się z dwóch alei o przebiegu wschód – zachód oraz jednej alei o przebiegu północ-południe. W północnej mogiły zabytkowe, w opaskach betonowych i lastrykowych, częściowo bez zachowanych nagrobków. Starodrzew: nasadzenia welonowe klonów wzdłuż skrajów cmentarza oraz aleje klonowe.

Zespoły dworsko-folwarczno-parkowe

Odrębną kategorię obiektów zabytkowych gminy Barczewo stanowią zespoły dworsko-folwarczne lub ich części. Należą do nich dawne dwory oraz otaczające je parki krajobrazowe, zabudowania folwarczne: gospodarcze i mieszkalne pracowników folwarcznych. Istniejące obecnie zespoły dworsko-folwarczne powstawały najliczniej pod koniec XIX w., jednak ich metryka jest znacznie starsza i sięga XIII stulecia. Z założeniami tymi związane są następujące obiekty:

- Dadaj – park dworski, krajobrazowy o częściowo zatartej kompozycji zieleni. Czytelna aleja klonowa prowadząca wzdłuż części rezydencjonalnej założenia. Starodrzew: kasztanowce, lipy, klony, dęby.

- Kierzbuń – dwór oraz park krajobrazowy. Dwór to budynek rozmieszczony na planie wydłużonego prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, otynkowany. Ściana frontowa dziewięcioosiowa, z otworem drzwiowym na osi. Dach dwuspadowy, przekryty dachówką ceramiczną. Nad trzema środkowymi osiami rozbudowana, dwuosiowa facjata przekryta dachem dwuspadowym; bo obu stronach, symetrycznie lukarny także pod daszkami dwuspadowymi. Dachy przekryte dachówką ceramiczną. Park krajobrazowy położony w północnej części założenia dworsko-folwarcznego. Zachowane elementy kompozycji zieleni: nasadzenia welonowe dębów i lip wzdłuż skrajów parku. Pozostałe drzewa w nasadzeniu swobodnym. Starodrzew: kasztanowce, lipy, dęby, świerki. Pozostałe elementy zespołu, tj. część folwarczna, gospodarcza i mieszkalna nie są wpisane do rejestru zabytków.

- Krupoliny – dwór z parkiem krajobrazowym oraz sześciorak w folwarcznej części zespołu. Dwór to budynek rozmieszczony na planie wydłużonego prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, ze ścianką kolankową, otynkowany. Ściana frontowa siedmioosiowa, z otworem drzwiowym w drugiej osi. Dach dwuspadowy, wtórnie przekryty eternitem. Pozostałości parku zlokalizowane są w północnej części zespołu dworsko-folwarcznego. Czytelny element kompozycji zieleni w postaci alei lipowej prowadzącej od dworu w kierunku jeziora Kiermas. Pozostała część parku zdewastowana. Starodrzew: klony, lipy, kasztanowce, dęby, świerki. Sześciorak rozmieszczony na planie wydłużonego prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, otynkowany. Ściana frontowa ośmioosiowa, z otworami drzwiowymi w pierwszej i ostatniej osi. Dach dwuspadowy, wtórnie przekryty eternitem i blachodachówką.

- Maruny – park krajobrazowy zlokalizowany na południe od dawnego zespołu dworsko-folwarcznego. Z kompozycji zieleni zachowana aleja klonowa prowadząca od danego miejsca wjazdu na teren parku w kierunku miejsca, gdzie stał dwór. Starodrzew: klony, lipy, dęby, kasztanowce. Park porośnięty licznymi samosiewkami drzew.

- Nikielkowo - pozostałości parku krajobrazowego, zlokalizowanego na południe, południowy-zachód od dawnego zespołu dworsko-folwarcznego. Z kompozycji zieleni zachowana aleja lipowa prowadząca od danego miejsca wjazdu na teren parku w kierunku miejsca, gdzie stał dwór. Zachowane elementy kompozycyjne: stawy w południowo-zachodniej części parku. Starodrzew: klony, lipy, dęby, kasztanowce. Park porośnięty licznymi samosiewkami drzew.

- Sapuny - dwór rozmieszczony na planie prostokąta, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, przykryty dachem mansardowym pokrytym dachówką ceramiczną. Ściana frontowa zamknięta gzymsem wieńczącym, sześcioosiowa, z otworem drzwiowym umieszczonym w trzeciej osi. Wszystkie otwory zamknięte pierwotnie odcinkowo, ujęte tynkowanymi opaskami. We frontowej połaci dachu umieszczona trójosiowa wystawka. Bryła budynku zmieniona przez dobudówkę do ściany szczytowej. Układ osi i kształt otworów częściowo zmieniony.

- Szynowo - pozostałości parku krajobrazowego, zlokalizowanego na północ od dawnego zespołu dworsko-folwarcznego. Z kompozycji zieleni zachowana grupa dębów, klonów, jesionów i lip. Park porośnięty licznymi samosiewkami drzew.

- Tumiany – dwór rozmieszczony na planie prostokąta, posadowiony na wysokiej podmurówce z ciosów granitowych, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, z suterenę, ze ścianką kolankową i użytkowym poddaszem, otynkowany, przykryty dwuspadowym dachem Ścianka kolankowa wydzielona gzymsem kordonowym. Ściana frontowa dziewięcioosiowa. Wszystkie otwory okienne zamknięte płasko, z pełnym gzymsem podokiennym i poziomymi naczółkami, ujęte tynkowanymi opaskami. Do ściany szczytowej dworu dostawiona dobudówka wzniesiona w technice szkieletowej pełnej.

<u>Zasady dotyczące zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz do gminnej ewidencji zabytków</u>

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. z 2017 r., poz. 2187 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. DzU z 2018 r., poz. 1609).

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;

2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;

3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

· prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;

· wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;

· prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;

· prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;

· prowadzenie badań archeologicznych;

· przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;

· trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;

· dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;

· zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;

· umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,

· podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni.;

· poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania;

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić: 1) prace konserwatorskie, 2) prace restauratorskie, 3) badania konserwatorskie – na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

Należy podkreślić, że główną zasadą konserwatorską podczas planowania remontu obiektu zabytkowego jest wykonanie go przy użyciu materiałów historycznie uzasadnionych, z maksymalnym zachowaniem substancji zabytkowej i minimalną w nią ingerencją, tj. obowiązuje zasada kontynuacji tradycyjnych materiałów i technologii (w zależności od

konkretnego budynku - tj. kamień, cegła, drewno, szkło, dachówka ceramiczna w kolorze ceglastoczerwonym, blacha miedziana, cynkowa lub tytanowo - cynkowa, gont, łupek, tynki, zaprawy i farby, które pozwolą na „oddychanie" muru), charakterystycznych dla okresu powstania obiektu - takie rozpoznanie winno wynikać np. z badań archiwalnych (źródeł ikonograficznych, fotograficznych, pisanych itp.) lub badań konserwatorskich substancji zabytkowej obiektu (dotyczy to głównie prac na elewacji, klatkach schodowych, piwnicach, werandach/balkonach, schodach, balustradach, bramach przejazdowych oraz wobec wszelkiej stolarki otworowej - okna i drzwi) – niedopuszczalne jest stosowanie ahistorycznych materiałów budowlanych np.: stolarka otworowa wykonana z PCV, blachodachówka/gont bitumiczny, czy styropian/wełna do ocieplania zewnętrznego.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Barczewo. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Tematykę ochrony zabytków archeologicznych porusza art. 31. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który precyzuje, iż:

1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza finansować roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jest obowiązana , z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1 (który brzmi: „Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego udziela osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej zamierzającej realizować działania, o których mowa w art. 31 ust. la, dotacji na przeprowadzenie badań archeologicznych oraz wykonanie ich dokumentacji, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych działań.), pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne dla ochrony zabytków archeologicznych.

2. Szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych przy zabytku nieruchomym, o którym mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków ustala w drodze decyzji.

3. Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Podziału zabytków archeologicznych (stanowisk archeologicznych) można dokonywać stosując różne kryteria, takie jak chronologia bądź funkcja. Z uwagi na problemy ochrony konserwatorskiej oraz wszelkiego rodzaju zagrożenia należy stosować podział na:

- stanowiska płaskie (cmentarzyska, osady, obozowiska) – jest to najtrudniejsza grupa stanowisk jeżeli chodzi o ich ochronę z uwagi chociażby na miejsce ich zalegania – przeważnie na obszarach podlegających różnym działaniom inwestycyjnym oraz działalności rolniczej;

- stanowiska o własnej formie terenowej (grodziska, strażnice, wały, kurhany, kopce). Są one przeważnie dobrze widoczne w terenie i znane lokalnym społecznościom. Mimo to również ten rodzaj stanowisk podlega działaniom destrukcyjnym;

- nawarstwienia kulturowe w obrębie starych miast – na terenie województwa warmińsko-mazurskiego zostały wpisane do rejestru zabytków nawarstwienia z 30 historycznych miast, w tym Barczewa;

- stanowiska nawodne i podwodne. Ich specyfika, jak sama nazwa wskazuje, wynika przede wszystkim z miejsca zalegania. Chodzi tu o stanowiska nawodne, będące efektem działalności osadniczej kultury kurhanów zachodniobałtyjskich i tworzone w obrębie jezior na tzw. „sztucznych wyspach", a także relikty wszelkich

mostów, grobli, przyczółków i innych pozostałości działalności człowieka, które w chwili obecnej zalegają w obrębie zbiorników wodnych.

6.6 ZABYTKI MUZEALNE

Na terenie gminy Barczewo istnieje jedna placówka muzealna: Muzeum Feliksa Nowowiejskiego w Barczewie prowadzona przez samorząd gminny. Muzeum jest poświęcone postaci Feliksa Nowowiejskiego, kompozytora urodzonego w Barczewie. W jego domu rodzinnym przy ul. Mickiewicza 13 mieści się od 1961 muzeum, które od 2007 roku nosi nazwę Salonu Muzycznego im. Feliksa Nowowiejskiego w Barczewie. W swoich zbiorach posiada wiele cennych, oryginalnych pamiątek z życia i twórczości Feliksa Nowowiejskiego, fortepian, meble, rękopisy i wiele dokumentów. Salon prowadzi działalność kulturalno-edukacyjną oraz wystawienniczą. Odbywają się tu koncerty, spotkania, lekcje muzealne, warsztaty, lekcje gry na instrumentach, wystawy i inne inicjatywy. W 2011 Muzeum obchodziło 50 lat istnienia. Honorowym obywatelem Barczewa jest syn kompozytora – Jan Nowowiejski. Od 2002 roku odbywa się tam corocznie Międzynarodowy Festiwal Muzyki Chóralnej im. Feliksa Nowowiejskiego, a w ramach festiwalu Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Kultura muzyczna na Warmii i Mazurach".

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem, lokalną kuchnią itp., obecne zwłaszcza w miejscowościach wiejskich gminy.

Najcenniejszą historyczną pozostałością niematerialną gminy jest dziedzictwo związane z lokalnymi kapliczkami przydrożnymi, świadczącymi o chrześcijańskim charakterze omawianych terenów. Kapliczki wznoszono z różnych przyczyn: dla podkreślenia wiary katolickiej w stosunku do ewangelickich Mazurów; ze względu na kult świętych; z powodu dramatycznych wydarzeń jakie dotykały Warmię; ze zwykłej potrzeby serca; z pobożności;

czasami by „odczarować” złe miejsca. Kapliczki skupiały życie religijne wsi, zwłaszcza w miejscach gdzie nie było kościoła.

Ciekawym wyznacznikiem terenu gminy jest jego wielokulturowość. Wydarzenia II wojny światowej stały się przyczyną wymiany ludności. Obecnie brak jest zwartych grup dawnych mieszkańców, którzy by mogli przedłużyć dawną bogatą kulturę niematerialną. Na ich miejsce napłynęli mieszkańcy Kresów Wschodnich, przede wszystkim z terenów Wileńszczyzny i Grodzieńszczyzny. Południową część regionu w zwartych grupach zasiedlili mieszkańcy sąsiednich Kurpiów oraz północnego Mazowsza. W wyniku Akcji Wisła, przede wszystkim północne części regionu, zasiedliła ludność ukraińska, która została zmuszona do opuszczenia Polski południowo-wschodniej. Osiedleńcy przenieśli na Warmię i Mazury swoje zwyczaje i tradycje, które kultywują w ramach działalności różnego typu stowarzyszeń nieformalnych oraz organizacji pozarządowych.

Barczewo jest jednym z miast skupionych w sieci Cittaslow. Miasta te przyjmują wspólne cele dla polepszania jakości życia mieszkańców i przybliżania kultury dobrego życia. Przede wszystkim stawiają na działania prospołeczne i prośrodowiskowe, dbają o zachowanie niepowtarzalnego charakteru każdego z miast poprzez odnowę zabytków oraz pielęgnowanie lokalnej wytwórczość i kuchni. Charakterystyczną cechą miast Citttaslow jest również rozwijanie tradycji gościnności. Idee Cittaslow zakładają również wykorzystywanie nowoczesnych technologii i nowatorskich sposobów organizacji miasta, tak aby spokojne tempo życia nie stało w sprzeczności z ciągłym i przemyślanym rozwojem.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron gminy Barczewo, a także szans i zagrożeń.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki • Duża liczba zbiorników wodnych oraz rzek, a także obszarów leśnych • Bliskość miasta wojewódzkiego – Olsztyna	• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Nadmierna ekspansywność szyldów i reklam, które często

• Dobra dostępność komunikacyjna – zarówno kolejowa, jak i drogowa • Bogata historia Gminy • Wielokulturowość terenów Gminy • Interesujące obiekty zabytkowe –kościoły, cerkwie, dwory, parki, obiekty techniczne • Wyjątkowe obiekty zabytkowe charakterystyczne dla krajobrazu kulturowego Warmii, np. liczne kapliczki przydrożne;Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie różnych wyznań, o wysokiej wartości kulturowej • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Dobre pokrycie Gminy siecią szlaków turystycznych oraz szlaków wodnych • Korzystna lokalizacja miasta Barczewo w centrum obszaru Gminy, co wiąże się z jego dobrą dostępnością • Czystość środowiska • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne • Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców gminy • Często aktualizowana strona internetowa Gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu	pokrywają znaczne partie elewacji zabytkowych budynków;Niezbyt dobry stan zachowania części założeń zabudowy • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Zbyt duża sezonowość turystyki
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych terenów wiejskich, kierująca turystów w mniej znane rejony gminy • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach ruralistycznych związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych

• Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Dobrze rozmieszczone dominanty i subdominanty w układzie przestrzennym wsi • Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Promocji Gminy, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich, sieć Cittaslow • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd. • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Warmińsko-Mazurskiego	• Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Migracje ludności • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe (zwłaszcza powodzie) i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BARCZEWO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Barczewo formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o konsultacje z władzami gminy i uwzględniają specyfikę dziejów gminy, charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W związku z dużą atrakcyjnością turystyczną terenów gminy Barczewo, w celu jak największej przydatności niniejszego dokumentu dla potrzeb rozwoju turystyki w wymienionych tu założeniach postawiono przede wszystkim na realność poszczególnych działań i uwzględniono wyznaczone wcześniej kierunki rozwoju gminy. Dzięki temu istnieją możliwości realizacji poniższych priorytetów w najbliższym horyzoncie czasowym.

CEL GŁÓWNY 1 – BUDOWANIE MARKI NA ARENIE KRAJOWEJ I MIĘDZYNARODOWEJ W OPARCIU O BOGACTWO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Cel szczegółowy 1.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

- Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych
- Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym
- Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu wartości historyczne gminy
- Postawienie na innowacyjność projektów w celu wyróżnienia się spośród miast konkurencyjnych

Cel szczegółowy 1.2 Wykorzystanie Internetu i multimediów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

Działania:

- dbanie o aktualizację strony Gminy, przy zachowaniu odpowiedniej czytelności przekazu
- Kontynuacja komunikacji internetowej poprzez korzystanie z serwisów Facebook i innych form interakcji

Cel szczegółowy 1.3 Wzrost popularności wśród turystów z zagranicy

Działania

- Utrzymywanie jak najwyższej jakości obsługi turysty zagranicznego w punktach informacji turystycznej

Cel szczegółowy 1.4 Promocja na forum krajowym i zagranicznym

Działania:

- Walory zabytkowe i kulturowe jednym z podstawowych elementów strategii promocji gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach
- Uzyskanie wiodącej roli w realizacji wspólnych działań marketingowych dla całego regionu, mających na celu kreację nowych produktów, wykorzystujących potencjał powiatu i okolicznych miejscowości
- Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa zagranicznego

•Współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi

Cel szczegółowy 1.5 Wykorzystanie uczestnictwa w międzynarodowej sieci miast Cittaslow

Działania:

•Realizacja postulatów „slow city", wpływających na poprawę atrakcyjności turystycznej Barczewa

•Uczestnictwo w wymianie dobrych praktyk pomiędzy członkami sieci Cittaslow w zakresie rewaloryzacji obiektów zabytkowych

•Promocja Barczewa na regularnie organizowanych przez Cittaslow sympozjach, konferencjach, targach itp.

CEL GŁÓWNY 2 – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy 2.1 Organizacja zasad wsparcia dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

•Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na najcenniejsze obiekty zabytkowe

•Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów

Cel szczegółowy 2.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

•Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne gminy mieszkańcom i turystom

Cel szczegółowy 2.3 Dbałość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w gminie

Działania:

•Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy,

•Bieżąca pielęgnacja cmentarzy, miejsc kultu i miejsc pamięci

•Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego gminy, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków,

Cel szczegółowy 2.4 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

•Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)

Cel szczegółowy 2.5 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

•Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury

•Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego

•Wprowadzenie do systemu edukacji szkolnej i przedszkolnej elementów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego swojego regionu

• Obejmowanie przez Władze patronatem honorowym działań społecznych, których dochód przeznaczony jest na potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (zbiórki, akcje społeczne, loterie i inne)

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Barczewo powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Barczewo zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – np. biblioteka) oraz prze Urząd Miasta w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),

- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie

z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),

- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich,powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

- liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (Wojewódzki Regionalny Program Operacyjny)
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
- Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.